

הנדון:

אפשר לעשות זאת לפני האסון – או אחריו

הכבוד האבוד

מלאכותי, כדי למנוע את פיטורי עובדיו. בכסף הרוש לכך מוטב להקים מיפעל אחר, בריא וריווחי, שימשיק את העובדים. אבל אני מתנגד בהחלט לגישה שרוצים האמריקאים לכפות עלינו, ושיש לה גם הרבה חסידים בישראל עצמה, האומרת: קודם כל נפטר המוני עובדים, ואחר-כך נראה מה לעשות הלאה. איכשהו הכל יסתדר מעצמו, אם רק נעמיק את האבטלה. זוהי גישה בלתי-מוסרית – ובכלכלה, כמו במולי-חמה, יש מקום למוסר. זוהי גם גישה בלתי-כלכלית.

אם יש להם מזל, יברואו הפצועים ויקלטו המובטלים בעבודה חדשה. אך לא זה העיקר.

השקפה זו מנתקת את הכלכלה מן החברה, ולמעשה מעמידה את הכלכלה מעל לחברה.

היא נראית הגיונית מאוד, ואף מציגה את עצמה כשיא המחשבה האובייקטיבית. אך יש בה מידה רבה מאוד של רומנטיקה מעוותת. רומנטיקה האובייקטיבית, אך יש בה מידה רבה מאוד של רומנטיקה מעוותת. גם מושגים כמו "יוזמה חופשית", "כוחות המשק" ו"מישחק חופשי" יכולים ליהפך, בנקל, למיתוסים.

עובדים בהפגנה נגד האבטלה

מי שבא לעצב תוכנית כלכלית – ובישראל של ימינו זהו כמעט מושג גס – חייב לקבוע כאחד מעדיה את מניעת האבטלה ההמונית.

פירוש הרבה: לא להשאיר רבר ל"מישחק החופשי" של "כוחות המשק". אם מיפעל נתון בצרה זמנית, אך כביכול בריא – מוטב לעובדיו להתחלק בעבודה שיש, תחת לפטר את חלקם. זוהי, לדעתי, המישמעות האמיתית של סולידריות סועלית. אין היא יכולה לבוא בכסיה. דרושה לה מערכת אמיצה של מנהיגות חינוכית, מן הסוג שאינו מצוי, כנראה, בהסתדרות.

מן הראוי שכל עובד ישאל את עצמו: איך ארגיש אני מחר, אם חלילה יפטר גם אחי? ואז, מתוך הרגשה של סולידריות, יציע: הבה נרדף כולנו זמנית את רמת-המיחיה שלנו, ונותר זמנית על יום או יומיים של עבודה בשבוע, כדי שאיש לא ייזרק לרחוב. שבועי-עבודה של חמישה ימים, או אף ארבעה ימים, בוודאי עדיף על אבטלה של 15% או 20% מהעובדים.

אך גם בכך אין, כמובן, פיתרון לבעיה העמוקה יותר, כאשר מגיזרים שלמים של המשק מתמוטטים. לשם כך דרוש תכנון מסוג אחר.

תכנון כזה חייב להביא ליצירת מקומות-עבודה חדשים, על בסיס כלכלי בריא, כדי לקלוט המוני עובדים, הנפלטים ממקומות-עבודה. אולי אי-אפשר ליצור מצב שבו יעבור עובד ב"יום ממקום-עבודה אחד למישהו, המחכה לו. אך אפשר ליצור מצב שבו יידע העובד, ביום פיטוריו, כי אחרי תקופה קצרה וסבירה, הכוללת הסבה מיקצועית, יעבור למקום-עבודה שני, מכונד לא-פחות, המתאים לכושרו ולרמתו.

אני יודע שקל לדבר על כך, וקשה לבצע זאת. אך אני יודע גם שאם שר לבצע זאת, לשם כך דרושים שני תנאים: מנהיגות כלכלית וכסף.

היה פעם מנהיג כלכלי בשם פינחס ספיר. הוא סיפק מקומות-עבודה להמוני עובדים, כאשר אוכלוסיית-ישראל הכפילה את עצמה תוך חודשים.

אפשר למתוח ביקורת חריפה על שיטותיו של ספיר, וללמוד מהם לקח כדי להימנע מן הטעויות, אך אי-אפשר להתכחש לעובדה שספיר היה מנהיג כלכלי-חברתי בעל שיעור-קומה נדיר, ושתפס אינטואיטיבית שיש לו שתי מטרות הצמודות זו לזו: להקים משק ולמנוע אבטלה. כמנהיג אמיתי היו לו תפיסה בהירה של היעדים וכושר-ההחלטה הדרוש כדי להגיע אליהם.

ביום אין מנהיגות. יש עסקנצ'יקים עלובים, שזכו בתפקידים הבכירים תודות להשתיותותם לסג זה או אחר במיסלגה זו או אחרת. הממשלה מנותקת, שרים אדישים, רודס-יכוותרות זרזים, גנרלים שיצאו מכלל שימוש.

דרושה מנהיגות מסוג אחר, אך חשובה לא-פחות הבעיה השניה, המעשית: מניין יבואו המשאבים להקמת מיפעלים חדשים?

יש כסף. יש בשפע. ואיני מתכוון לכיסו התפוח של משלם המיסים האמריקאי.

צר לי אם אני חוזר על מנגינה ישנה. אבל זוהי המנגינה הנכונה. רק כדי לתת מושג: לפי חשבון שערבתי בימים אלה, על סמך נתונים אמיתיים, עולה לנו כל יום של שהייה בלבנון בשני מיליון דולר.

בחשבון חודשי, זהו סכום השווה לשכרם של בין 150 ל-200 אלף עובדים.

הכסף המושקע בהתנחלויות, כדי להקים שם תשתית למדינה יהודית שניה, יכול ליצור הרבה מקומות-העבודה אמיתיים. (בהתנחלויות עצמן מיספר מקומות-העבודה האמיתיים הוא אפסי.) בכסף המושקע כיום מתוך שיעון-גדולות לאומי, בטנקים, בתותחים ובשאר צעצועים שיהיו מחר גרוטאות-ברזל, אפשר היה ליצור הרבה מקומות-עבודה.

ההון השחור, הנגנב מן המשק הישראלי והמוברח לחו"ל, יוצר מקומות-עבודה שם – לא פה.

ההון המבובז כדי לקיים שיכנה הולכת וגדלה של טפילים, כתשלום-שחרר לפלגים דתיים, יכול היה ליצור מקומות-עבודה של ממש.

בישראל מתגלגלים מיליארדי דולארים שאינם מביאים שום תועלת כלכלית וחברתית, בגלל עיוותים פוליטיים ונפשיים.

מנהיגות אמיתית, שהיתה מעזה לשים יד על הכסף הזה ומתכננת את השקעתו ביצירת מקומות-עבודה בריאים, היתה יכולה למנוע את האסון ששמו אבטלה המונית.

ההודעה הנוראה ביותר שיכול מישו לקבל היא על מותו של אדם יקר לו.

ההודעה השניה הנוראה היא שהוא עצמו חולה אנוש. (יתכן שהסדר צריך להיות הפוך. איני יודע.) ההודעה השלישית בחומרתה היא הודעת-סיפור רין.

אינו בולנו את הבעת-פניהם של פועלי אתא, שפוטרו לעיני המצלמות.

את העלבון, את חוסר-התיקווה, את הייאוש. זהו קודם כל אסון כלכלי. האיש שקיבל שכר, ושפירנס בו איכשהו את מישפחתו, עומד לפתע לפני שוקת שבורה. איך יפרנס את ילדיו? איך יקנה להם בגדים ונעליים? איך יביא אוכל לפיהם?

אבל אין זה אסון כלכלי בלבד. כאשר מודיעים לאדם שעבודתו אינה דרושה עוד, מנחיתים מכה נוראה על כבודו. והכבוד אינו פחות חשוב מאשר האוכל.

אומרים לאדם: איך דרוש. אין זקוקים לך. אין לך מה לתת. אחרי זה, איך יסתכל בעיני אשתו וילדיו? איך יסתכל בראי? הוא יכול לומר לעצמו אלף פעמים: איני אשם! המצב הכלכלי לא פיטרו אותי מפני שאני לא שווה! גם אם זה נכון, וגם כשהוא יודע שזה נכון, אין זה עוזר. הרגשת העלבון הצורב, הרגשת אובדן-הכבוד, נותרת בעינה.

הספר הטוב ביותר שקראתי מימי על עליית הנאציזם בגרמניה לא הזכיר אותה כלל.

זהו סיפרו של האנס פאלאדה, ששמו הפך לסיסמה: מה הלאה, איש קטן?

הספר תיאר את ררכו של אורח מן המניין, פקיד קטן, שחי לו חיים בטוחים עד שפוטרו מעבודתו. כימי המשבר הכלכלי הגדול של ראשית שנות ה-30.

האיש הפשוט, הטוב, הבינוני הזה מאבד בהדרגה את הכל: את רעייתו, את ביתו, את כבודו העצמי, את צלם האדם. בסוף הספר מובן בהחלט מדוע בחרו מיליוני מובטלים כמוהו באדולף היטלר, שהבטיח לשנות את הכל מן היסוד.

מובן גם מדוע קיבלו מיליונים אלה את סיסמתו של יוזף גבלס: "מוטב סוף של אימה מאשר אימה ללא סוף".

כאשר לוקחים מאדם את הכל, את פרנסתו ואת כבודו, וכאשר מעמידים אותו לפתע בחלל ריק מכל, בלי תיקווה וכלי ישועה, יוצרים בליבו מצב נורא של דיסאיוריטינטיצה, של "איבוד הצפון". ואז יכולים לקרות, דברים נוראים ואיומים.

ישראל יש לבעייה זו היבט נוסף.

אנחנו אומה נזילה. כמעט לכל אחד מאזרחיה יש דוד באמריקה או דודה בצרפת.

ישראל אינה אי מנותק באוקיינוס. ישראל דומה יותר לקרדין-רכבת. בשטח בו עולים אליו, בשרע בו יורדים ממנו. (והרי לא לחינם התרגלנו למושגים "עליה" ו"ירידה").

מצב של אבטלה אינו רק אסון לבני-אדם, הוא גם אסון למדינה.

לא רק היחיד מאבד בו את כבודו, אלא גם המדינה כולה.

יש שתי צורות של התייחסות אל בעיית האבטלה, הנוכחית עומ משהי השקפות-עולם שונות.

יש המתמרים להתייחס אל בעיה זו, ואל כל בעיות המשק, כהגיון קר וצולל. הם אומרים שיש צורך במירה מסוימת של אבטלה ככל עת, ובתקופות מסוימות יש צורך באבטלה "עמוקה".

זה דרוש כדי ש"כוחות המשק", שנכנסו למבוי תוהו, יוכלו לצאת ממנו. "כוחות המשק" יתקנו את הכל, אם אך יינתן להם "מישחק חופשי". תהיה תקופה של אבטלה, ואחרי-כך יתאזן המשק ויקלטו את המובטלים.

יתכן שהמובטלים סובלים קצת, בתקופת-ההבר ניים, אך בסופו של דבר זה לטובתם. זהו סבל מבריא. הם גם ילמדו לכבד שוב את העבודה."

לפי תפיסה זו, קברניטי-המשק צריך להתייחס אל האבטלה כמו שגנרל טוב מתיחס אל שיעור ההרוגים והפצועים – אם לא בשיווי-זנפם, הרי בנישה מציאותית. כדי להשיג את היעד, כך, וכך אנשים צריכים ליפול ולאבד איברים. כדי לתקן את המשק, כדווכר אנשים צריכים להיזרק ממקומות-העבודה.